

תשובה בעניין קבורה זמנית במלחמת חרבות ברזל

(י"ד שס"ד:א')

שאלה מאת דביר נווה, דובר התנועה המסורתית:

עקב המלחמה, הקבורה ביישובי עוטף עזה הקרובים ביותר לגבול בעייתית לעת עתה. האם מותר לקבור זמנית במקום אחר, וכשיעבור זעם, להעביר את המת לקבורת עולמים ביישובו? ואם כן, כיצד יש לנהוג?

תשובה:

דביר שלום,

בימים כתיקונם, אנו נמנעים מקבורה זמנית. בתלמוד הירושלמי (מועד קטן פרק ב הלכה ד; דף פא טור ב; ודברים דומים במסכת שמחות פרק יג הלכה ז) כתוב: 'אין מפנין את המת ואת העצמות מקבר מכובד למכובד, ולא מבזוי לבזוי, ולא מבזוי למכובד, אין צורך לומר מן המכובד לבזוי'. לשונו של הירושלמי מובאת כמעט מילה במילה בשולחן ערוך (יורה דעה הלכות אבילות שסד:א). הסיבות לכך לא הוזכרו במקורות התלמודיים, כנראה משום שהן היו ברורות בזמנם של התנאים והאמוראים, וייתכן שאף היום הן מובנות לנו אינטואיטיבית. הטעמים שניתנו לאחר מכן היו בעיקר חששות לניוול המת ובזיון המת, שני מונחים שבמהלך הדורות ניטשט ההבדל הקדום שכנראה היה ביניהם, ואין כאן מקום להאריך.

על פי גישה זאת, הקבר הוא מקומו הראוי של המת, ובוודאי שאין לבצע בדיקות פולשניות או מחקרים בגופה או להזיזה באופן שאינו ראוי. יש גם סכנה שהגופה תתפרק או תתבזה. יש גם טעם מיסטי הנקרא 'חרדת הדין'. טיבו של טעם זה אינו נהיר כל צורכו, אך נראה כי על פיו אסור להטריד

את מנוחתו של המת, במיוחד בשנה הראשונה שבה נשמתו נידונה במרומים.

מאיך גיסא, באותו סעיף בשולחן ערוך, התיר ר' יוסף קארו לפנות את המת בכמה מקרים, כגון העברתו לקברי אבות או לקבורה בארץ ישראל ואף 'ואם נתנוהו שם על מנת לפנותו, מותר בכל ענין'. יש מקרים נוספים שאפילו 'מצווה לפנותו' בעיקר אם יש סכנה לקבר.

בנידון דידן, אנו בהחלט במצב שמותר לפנות את המת כיוון ש'נתנוהו שם על מנת לפנותו'. הזמניות צריכה להיות ברורה לכל העוסקים בקבורה ובמיוחד לאבלים. אפשר שבחלק מהמקרים אפשר להחשיב זאת גם כפינוי לקברי אבות - לבית קברות שבו טמונים ההורים או שאר הקרובים, ואפשר להבין את העברת המת לקבורה בארץ ישראל גם כהעברתו ממקום למקום בארץ, וזאת בשל החשיבות הלאומית להמשיך ולקבור מתים בעוטף עזה כחלק מחיזוק ההתיישבות בחבל ארץ זה לאחר המלחמה.

בכל מקרה, אף אם הסכנה לקבור מתים בעוטף עזה תחלוף בזמן הקרוב ב"ה, הרי שיש לחכות לפחות שנים עשר חודש לפני שמפנים את המת ממקומו הזמני לקבורת עולמים, על מנת שיתעכל הבשר ויתמעט ביזויו (ויש האומרים כי מפאת השינויים בתזונה בזמננו יש להמתין אף יותר). אם הקבורה נעשתה בארון, מפאת מצב הגופה, יש להעביר את הארון מבלי לפותחו. המתנה של שנה אמורה גם להניח את דעתם של החוששים מ'חרדת הדין'.

בעניין זה נוסיף כי בשנה שקדמה לפרוץ המלחמה דנו בוועד ההלכה בחזרה למנהג ארץ ישראל הקדום של ליקוט עצמות. הגענו למסקנה שהעניין מותר ואפילו רצוי לאור הנסיבות המצערות של מצוקת מקום קבורה בימינו. בכל מקרה, השאלה מוצדקת וידועה. הייתה קבורה זמנית של חיילים במלחמת העצמאות, במלחמת סיני, במלחמת ששת הימים ובמלחמת יום הכיפורים, שבה הונהגה לראשונה קבורה זמנית של אזרחים. מאז ועד היום

לא נצרכנו לשאלה זאת שוב. למרבה העצב, אחד המקומות הידועים לקבורה ארעית במלחמות העבר היה סמוך לקיבוץ בארי, אחד הקיבוצים שהוכו קשות ב'שבת השחורה' (שמיני עצרת) שבה פרצה המלחמה. ענינו בקיצור מפאת דחיפות העניין וצורכי השעה. כולנו תקווה שיחלפו הזמנים שנזדקק לענות לשאלות מן הסוג הזה. תנחומינו למשפחות האבלות, ליבנו עם החטופים, הפצועים ומשפחותיהם. אנו תפילה שה' ישמור ויציל את חיילינו ויַדְבֵּר שונאינו תחתיהם.

הרב שלמה זכרוב

י"ר ועד ההלכה של כנסת הרבנים

ירושלים עיר הקודש

ב' במרחשוון תשפ"ד